

Johann Wolfgang Goethe

FAUST

Traducere de Ion Gorun

Prefață și note de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

CUPRINS

<i>Faust sau despre cum se naște</i>	
<i>un mit popular</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Notă asupra ediției</i>	19
<i>Prefață la ediția din 1933</i> (Constanța Hodoș)	21
Faust.....	25

***Faust* sau despre cum se naște un mit literar**

Lucian Pricop

Tânărul emul al lui Goethe, Johann Peter Eckermann, (tran)scrie în celebrele dar puțin cititele azi *Convorbiri cu Goethe* un dialog din 17 februarie 1831. Eckerman îi spune:

„– Sunt acolo câteva probleme, am observat eu, care îți cer uneori, ca să le înțelegi, să-ți pui mintea la încercare. Îmi pare bine că am citit cartea lui Schelling despre cabiri și că știu acum la ce faceți aluzie în pasajul acela faimos din *Noaptea Walpurgiei clasică*.“¹

Goethe îi răspunde cu o posibilă (auto)ironie:

„– Întotdeauna am fost de părere că e bine să știi ceva.“

Nu doar Schelling, ci și Fichte și mai ales Hegel au tentat explicații pentru *Faust*. Desigur, ar fi indecent intelectual să nu evocăm relația interpretativă cu un alt mare filosof german, Arthur Schopenhauer. Unul dintre primii discipoli ai lui Schopenhauer, David Asher, profesor la Școala de Comerț din Leipzig, explică *Faust* prin mijlocirea doctrinei pesimiste: *Arthur Schopenhauer als Interpret des Goetheschen Faust*, Leipzig, 1899.

Fără dubiu, *Faust* antrenează valuri interpretative multiple și angajate filosofic. Astăzi, interpretarea filosofică, fără a fi cu totul părăsită, a fost devansată de interpretarea istorică. Nu mai sunt în dezbatere semnificațiile mesajelor din *Faust* ci cu ce documente a lucrat Goethe; un fel de genetică textuală, care ar trebui să ne dea

¹ Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale*, în românește de Lazăr Iliescu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965, p. 433.

informații referitoare la modul cum s-au transformat aceste documente în procesul elaborării poemului dramatic. Grație acestei abordări, am aflat că dincolo de edițiile publicate de Goethe, *Fragmentul* din 1790, *Prima parte a tragediei* din 1808, ediția completă și postumă din 1833, există un *Faust* primitiv, un *Urfaust*, premergător fragmentului din 1790². Un alt goetholog, Otto Pniower a adunat într-un volum toate mărturiile referitoare la compoziția poemului, consultând corespondența, *Jurnalul* lui Goethe, dar și numeroase reviste și texte diaristice ale contemporanilor.³ Totuși, pentru a explica unele dintre aserțiunile editologilor, suntem obligați să lămurim statutul istoric al personajului central al poemului. Cu alte cuvinte, a existat Faust? În secolul al XVI-lea, nimeni nu se îndoia; dar, în egală măsură, în secolul al XVIII-lea, nu existau dubii referitoare la existența lui Ossian. Legenda lui Faust este „localizată” în orașelul german Wittenberg, citadela lutheranismului. În Saxa se spunea că ar fi împlinit unele dintre acțiunile sale miraculoase, încheiate cu vânzarea sufletului către demonul care-l slujea. Spre finele secolului al XVII-lea, Johann Georg Neumann, un teolog din Wittenberg, animat fiind de patriotism local, infirmă această „certitudine”, deplasând originea legendei în Wurtemberg (o diferență minoră de câteva litere este invocată ca argument).⁴

În istoria atribuirilor de identități faustiene, există un testimoniu indirect, dar foarte prezent în conștiința publicului german, cel al lui Johann Manlius, originar din localitatea bavareză Anspach, care în 1562 evoca existența unui Faust, care după ce studiasse magia la Cracovia, se plimba din oraș în oraș uimind cu abilitățile sale de iluzionist. Ajuns în Saxa, se lăuda că, prin vrăjitoriile sale, reușise să aducă victoriile armatelor imperiale în Italia. Expulzat, se refugiază la Nürnberg. Același Faust, ajuns în Veneția ar fi levitat în fața

² *Goethes Faust in ursprünglicher Gestalt (Faustul lui Goethe în varianta sa originală)*, 4° ed., Weimar, 1899. Descoperirea îi aparține istoricului literar Eric Schmidt.

³ Otto Pniower, *Goethes Faust: Zeugnisse und Excursus zu seiner Entstehungsgeschichte*, Berlin, 1899.

⁴ Johann Georg Neumann, Carl Christian Kirchner, *Disquisitio Historica, De Fausto Praestigiatore, Vulgo von Doctor Faust*, Wittenberg, 1683.

privitorilor, iar diavolul l-ar fi pedepsit lăsându-l să cadă de la înălțime, ceea ce i-ar fi adus moartea violentă. Întreaga viață, un demon l-ar fi urmat pretutindeni luând forma unui câine de companie.⁵

O altă mărturie aparține savantului Johannes Trithemius, care-i scrie matematicianului Johann Virdung, din Hassfurt, la data de 20 august 1507 că există un anume Faust cel Tânăr, expert în magie și ocultism, despre care a auzit că ar fi trecut prin piața din Brandenburg. Acest Faust ar fi declarat că miracolele lui Isus Hristos nu au nimic miraculos, el având capacitatea de a le repeta oricând, considerându-se cel mai mare alchimist din toate timpurile.⁶

Una dintre ultimele informații de secol al XVI-lea vine de la umanistul Konrad Mudt, sau Mutianus Rufus, din Gotha, care scrie pe 3 octombrie 1513: „A venit la Erfurt, un chiromant pe nume Georg Faust“,⁷ Admirat pentru capacitățile sale de oameni cu o educație precară, își exersa elocința în hanurile locului.

Nu avem niciun motiv să punem la îndoială că un astfel de personaj ar fi existat în realitate. Științele oculte, în care se specializase, exercită asupra oamenilor simpli din veacurile întunecate (din Antichitate până în epoca modernă) o fascinație pe care nu o putem nega; abia după apariția educației în masă și după primatul spiritului rațional în detrimentul celui mistic, Faust este dispensat de trecutul ezoteric în favoarea celui literar.

Dar nici destinul literar al personajului nu este unul linear. Cum nu mi-am propus să arbitrez vreun conflict de paternitate, iscat de apartenența eroului Faust la Christopher Marlowe⁸, la Goethe sau poate la vreun autor anonim (legenda lui Faust trecând prin multiple

⁵ Johannes Jacobus Manlius, *Locorum communium collectanea*, Basel, 1562.

⁶ Paul Chacornac, *Grandeur et adversité de Jean Trithème : Bénédictin, abbé de Spanheim et de Wurtzbourg, 1462-1516, la vie, la légende, l'œuvre*, Paris, Editions traditionnelles, 1963.

⁷ K. Krause, *Der Briefwechsel des Mutianus Rufus*, 1885, p. 246.

⁸ *The Tragical History of the Life and Death of Doctor Faustus*, cu titlul simplificat *Doctor Faustus*, este o piesă a lui Christopher Marlowe. *Doctor Faustus* a fost tipărit întâia dată în 1604, la unsprezece ani după moartea lui Marlowe.

variante populare), mă văd obligat să citez din nou dintr-un alt dialog între Eckermann și Goethe din data de 16 februarie 1826, în care Goethe își declară independența de modele preexistente:

„La *Werther* și la *Faust* am fost nevoit să scot totul dinăuntrul meu, căci izvoarele îndătinate nu prea aveau mare valoare. O singură dată m-am vârat printre draci și vrăjitoare, după care, fericit că-mi cheltuisem partea mea de moștenire nordică, m-am așezat să mă ospățez la masa grecilor. Dacă însă aș fi știut pe atunci atât de bine ca astăzi câte lucruri admirabile există de sute și de mii de ani pe pământ, n-aș mai fi scris un rând măcar, ci m-aș fi apucat de cu totul altceva.”⁹

Că există o circulație a motivului faustian în literatură nu putem infirma. Dar, este cu totul abuziv să operăm comparații care refuză principiul contagiunii voluntare. Iar aici suntem într-o astfel de relație asumată, în care nici Goethe, cum, în secolele al XIX-lea și în secolul XX, nici Thomas Mann, Franz Kafka, Albert Camus, William Faulkner sau Dostoievski nu-și refuză modelul generic (transtemporal): doctor Faustus. De altfel, în momentul în care scria primele scene din *Faust*, Goethe nu cunoștea drama lui Marlowe; prima mențiune a piesei contemporanului lui Shakespeare o găsim în *Jurnalul* lui Goethe în data de 11 iunie 1818, și este vorba despre traducerea lui Wilhelm Müller, cu o prefață de Achim d'Arnim, pe care acesta din urmă i-o oferise. Din aceeași sursă aflăm că o reprezentație a unui teatru de păpuși la care asistă copil fiind i-a facilitat prima întâlnire cu legenda doctorului vrăjitor. O altă variantă, în egală măsură posibilă, este aceea a lecturii „istoriei Evreului călător din cărțile populare”¹⁰; iar una dintre aceste cărți populare este cea a *Doctorului Faust*. Dar, în oricare dintre aceste cazuri, avem de-a face nu cu un transfer direct de inspirație, ci cu o materie primă...

Ajuns la Weimar în noiembrie 1775, purtând costumul lui Werther, Goethe se preocupă, așa cum avea să mărturisească, de motive antice. Se nasc astfel *Iphigenia* (1779), *Torquato Tasso* (1880). În septembrie 1786, pleacă în Italia unde dorind să reia textul

⁹ Johann Peter Eckermann, *op. cit.*, p. 178.

¹⁰ Johann Wolfgang Goethe, *Poezie și adevăr*, cartea a XV-a.

Notă asupra ediției

Volumul de față reproduce textul ediției a IV-a din W. von Goethe, *Faust. Tragedie*, traducere în versuri de Ion Gorun, prefață de Constanța Hodoș, apărut în 1930 la Tipografia „Bucovina”, I. E. Torouțiu, București. Am preferat această ediție în detrimentul celorlalte din 1906, 1914, 1922, fiind ultima pe care traducătorul a putut-o revedea editorial înainte de a se stinge.

Textul inițial a fost actualizat, în conformitate cu normele limbii române literare. Au fost aplicate normele ortografice în vigoare, inclusiv regula redării unui singur fonem – [ɪ] – prin două grafeme diferite, în funcție de poziția în cuvânt și aceea a notării cu *u* a formelor *sunt, suntem, sunteți, sunt* ale verbului *a fi*.

În cazul textului lui Ion Gorun s-au efectuat următoarele modificări:

- *u* final, nepronunțat, nu a fost transcris, cu excepția situațiilor în care prozodia cerea păstrarea și pronunțarea acestuia;

- *e* la început de silabă a fost notat *ie*;

- *s* intervocalic sau înaintea consoanelor *b, d, f, g, m, n, v* a fost notat *z*;

- *ia* după *ch, gh* a fost transcris *ea*;

- ortografierea cu grupul de litere *ea* în cazul sufixului de imperfect al unor verbe, ca *simția, sosiam, venia* – redată *simțea, soseam, venea*;

- *î* etimologic în cuvintele *mîni, cîne* a fost înlocuit cu forma diftongată modernă *mâini, câini*, mai puțin acolo unde ar fi stricat rima;

– inițiala majusculă s-a transformat în inițială minusculă în cazul substantivelor ce denumesc lunile anului, precum și în cazul celor care denumesc popoare.

Pentru a nu altera farmecul traducerii în versuri a lui Ion Gorun, au fost menținute unele forme arhaice sau regionale.

Notele din subsolul textului aparținând traducătorului nu au suferit modificări de conținut, dar au fost semnalate cu (*n. t.*), pentru a le diferenția de cele ale noastre, notate cu (*n. ed.*).

L. P.

ÎNCHINARE¹

Iar îmi veniți, figuri șovăitoare,
Ce-odinioară turburi mi-apăreați!
Să vă opresc să-ncerc acum a oare?
Cu vraja voastră iar mă fermecați?
Vă grămădiți! Veniți triumfătoare, –
Din ceața rară cum vă întrupați,
Avânt de tinerețe-n sânul-mi crește
La suflul fermecat ce vă-nsoțește.

Purtați cu voi icoane-nseninate,
Și umbre scumpe-alătura răsar;
Ca și un basm uitat pe jumătate,
Iubirile dintâi învie iar;
Durerea se-nnoiește și se zbate
În labirintul vieții, plâns amar,
Numindu-mi pe-acei pe care-n floare
Mi i-a răpit restriștea-nșelătoare.

¹ Probabil, această dedicație este adresată unor prieteni care se stinseseră înainte de scrierea poemului. (*n. ed.*)

Cântarea ce-a urmat nu mai răsună
Așa cum am cântat la început;
S-a-mprăștiat mulțime-aceea bună,
Și vai! ecoul vechi rămâne mut.
Pentru străini azi harfa-mi se înstrună,
Aplauzele lor chiar m-au durut;
Iar cei pân' la care glasul-mi nu pătrunde,
De mai trăiesc, sunt cine știe unde.

Și mă cuprinde-un dor ce-aveam odată
De-mpărăți-aceea fără glas;
Și cântu-mi spus cu voce înecată
Plutind pe-a harfei strune a rămas;
Fiori mă prind și geana-mi simt udată,
Înduioșării inima mi-o las;
Abia zăresc ce am, ca-n depărtare,
Și ce s-a stins, a avea îmi apare.

PROLOG PE SCENĂ

Directorul. Poetul dramatic. Bufonul

Directorul

Voi, ce-n atâtea rânduri, amândoi,
Mi-ați ajutat la greu și la necaz,
Să-mi spuneți ce speranță-i oare azi
În țările germane pentru noi?
Să fiu pe plac mulțimii aș dori,
Căci ea trăind, trăim și noi cu ea,
Culisele și scena sunt aci
Și să petreacă orișicare-ar vrea.
Ridică din sprâncene, ochii cască,
Le trebuie ceva ce să-i uimească.
Pricep mulțimea ce fel se dă prinsă
Și-s tot nedumirit ce-ar vrea s-asculte;
Cu lucruri bune nu prea e deprinsă,
Dar a citit îngrozitor de multe.
Tot lucruri noi, cum o să facem dară
Plăcut și cu-nțeles ca să-i apară?
Căci mult aș vrea să văd mulțimea-n pale
Încoace dând năvală oțărită
Și-n strigăte cu greu croindu-și cale
La porțile barăcii ghemuită,

De pe la patru ceasuri, în suplicii,
În vaiete și ghionturi, bătaioasă,
Ca pentru pâne-n foamete calicii,
Strivindu-se pentr-un bilet la casă.
Fă tu minunea; – asupra unei gloate
De-atâtea feluri, – un poet o poate.

Poetul

O nu-mi vorbi de pestrița mulțime,
Văzând-o, inspirarea zboară-n vânt!
Ascunde-mi zgomotoasa-i mărunțime
Ce-n toiul ei ne-ngroapă orice-avânt.
Ci du-mă spre tăcuta înălțime
Unde-i curatul harului vestmânt,
Acolo unde-amor, prietenie,
Zeeasca mână inimei ne-mbie.
Ah! ce-ncolțește-adânc în piept odată
Și ce îngână buzele sfios
Luptând să prindă vorba inspirată,
Înghite-al clipei zbucium furtunos.
Trecând ades prin vreme-ndelungată
Desăvârșit ne-apare ce-i frumos.
Pe-o clipă este tot ce strălucește;
Ce-i bun viitorimea prețuiește.

Bufonul

Ci mai lăsați viitorimea-n pace!
De m-aș gândi și eu pe plac a-i face.
Cu ce-ar petrece lumea mea?
Și dânsa, vezi, de asta-ntreabă.
Prezentul unui om de treabă
Înseamnă și el, cred, ceva.
Pe cel ce știe să o-mpărtășească